
Tri pjesme mladoga Marxa: književnohistorijska skica

Sažetak

Uz tri prevedene pjesme koje je Karl Marx napisao u ranoj mladosti u radu se raspravlja o tome da li je on uopće bio pjesnik i u koji se vrijednosni i književnohistorijski okvir njegova poezija može staviti.

Ključne riječi: Karl Marx, pjesme, poezija

U pokušaju da napiše svima razumljivu i pristupačnu povijest filozofije njemački hajdegerovac Wilhelm Weischedel, tbingenški i berlinski profesor, objavio je šezdesetih godina prošlog vijeka nesvakidašnje djelo s krajnje neobičnim naslovom: *Die philosophische Hintertreppe: 34 große Philosophen im Alltag und Denken*.¹ U ovom slučaju „sporedni ulaz“, „požarne stepenice“ ili kako se već sve može prevesti njemački termin *hintertreppe* opisuju Weischedelov pokušaj da se u filozofiju ne „uđe“ na nekakav glavni ulaz, dakle onaj svima poznat, školski i udžbenički, nego potpuno suprotno da se u povijest mišljenja uđe onim zavojitim, prašnjavim stepenicama koje služe samo za vanredne i spasonosne situacije. I doista ima nešto spasonosno u Weischedelovoj ideji. Naime, ući u filozofiju na „sporedna vrata“ podrazumijeva promatrati njenu povijest iz jednog posve drugog ugla gdje, između ostalog, filozofu ne pripadaju olimpijske visine, gdje on nije polubožanstvo koje stoji usred polusvijeta,

nego je naprotiv obično čeljade sa svim svojim vrlinama i mahanama, bolestima i slabostima. Ne treba, dakle, smetnuti s uma one dobro poznate „filozofske“ stvari: Sokrata kojeg je kinjila zlovoljna supruga Ksantipa i prečesto mu zanovijetala „kako u kući nemaju ni za zejtinu“ ili kako je „natčovjek“ Nietzsche cijeli život patio od lošeg vida i teških glavobolja koje su ga, možda, na koncu i odvele u duševni slom.

Dobri čitatelj s navedenim se odmah neće složiti i pomislit će isto što i Friedrich von Humboldt da ono „što su starim Grcima bili bogovi, danas su nama stari Grci“, odnosno manje-više svi filozofi. No, kako u korijenu svega svetog stoji grješno, tako i u temelju svake filozofije stoji takozvani običan život. U tom smislu, Weischedelova „metodologija“ je zapravo zanimljiva. Opisujući u 34 poglavlja velike filozofe i njihova djela, on svakom od njih „pripisuje“ određenu slabost kojoj se dobroćudno ruga upućujući nas na taj

¹ U srpskom prijevodu: Vilhelm Vajšedel, *Sporedni ulaz u filozofiju: 34 velika filozofa u svakodnevicu i mišljenju*, Plato, Beograd, 2004.

način u filozofovu „svakodnevnost“, to jest u njegovu „ljudskost“. Tako nam za Karla Marxa podsmješljivo saopćava kako je u mladosti pisao poeziju, tačnije „površne i prosječne pjesme“, te navodi riječi Marxovog oca, uglednog advokata, koji se svome sinu jednom požalio kako mu je kukavno da ga gleda „kao tobožnjeg pjesničića“. Ni manje, ni više.

Nije naravno nepoznato kako je otac dijalektičkog materijalizma u mladosti pisao pjesme. Štoviše, možda je to bila neka vrsta tadašnje mode, ona sretna vremena kada se svaki bolji i načitaniji student prirodno okušavao u pjesničkom natjecanju. Kada u jesen 1835. Marx započinje studij na univerzitetu u Bonnu, on, između ostalog, postaje i članom politički radikalnog pjesničkog kluba kojeg nadzire policija, kao i jednog trirskog kafanskog kluba (*Landsmannschaft der Treveraner*) čiji je potpredsjednik. Nakon što bude kažnjavan zbog neobuzdanog života, tačnije zbog pijančenja i narušavanja javnog reda i mira, otac ga prebacuje na ozbiljniji berlinski univerzitet. Upravo u tom periodu, 1836. i 1837, Marx objavljuje prve pjesme. Okušava se i u prozi i drami, također. Na intimnom planu 1836. je vrlo važna godina i zbog njegovih zaruka s Jenny von Westphalen. Negodovanje starog Westphalena zbog nepromišljenih zaruka njegove kćerke kod mladog Marxa će samo dodatno osnažiti njegovu „pjesničko stanovanje“ i ljubavna lirska osjećanja. Naravno, ta umjetnička osjećajnost neće dugo potrajati i on će ubrzo krenuti svojim pravim putem, daleko od književnog zanata.

Pitanje koje ovdje svakako moramo postaviti jeste da li je Karl Marx uopće bio pjesnik? Ili su njegovi pjesnički pokušaji, kako rekoh, bili tek pomodni hir jednog načitanog studenta? S druge strane, pojedini Marxovi politički neprijatelji i zlonamjerni tumači otići će tako daleko da će ga optuživati za satanizam upravo na osnovu nekih njegovih stihova, imputirajući tako đavolstvo cijelom njegovom učenju. No, šta znači biti pjesnikom? Kada se neki autor može nazvati poetom? Vjerojatno onda kada je njegov tekst manje ili više homogen, kada je

uokviren konzistentnim pjesničkim motivima u tolikoj mjeri da se može utvrditi određena poetika, odnosno pripadanje nekom književnom sustavu. I najpovršnije čitanje stihova mladoga Marxa daje nam uvid u jedan homogen pjesnički svijet. Ta nas homogenost upućuje na njegov pjesnički talent, na inicijalnu snagu njegove poezije koja je na kraju doduše ostala nerazvijena i nedovršena.

Da li je mladi Marx bio pod nekim pjesničkim utjecajem? Da li je uopće gajio pjesničke ambicije? Odgovore na ta pitanja nemamo, ali po svemu sudeći pripadao je onoj njemačkoj generaciji koja je rođena i odrasla u duhovnoj zaostavštini velikog Goethea. Majstor njemačkog klasičnog humanizma stvorio je takvu kulturnu klimu iz koje će se razvijati njemački romantizam i ono naročito osjećanje svijeta koje danas poznajemo kao *weltschmerz*. Kao pravi pripadnik svoga vremena, Karl Marx kao mladi pjesnik nosi u sebi sva obilježja romantizma. Radikalni individualizam i prenaplašena emocionalnost, iracionalna slika svijeta prožeta magijskim tajnama, lične vizije oslonjene na natprirodno i transcendentalno, dubinske slike prirode, eskapizam u unutarnje i fantastično, davanje prednosti čulnom, a ne racionalnom, unutar-njem a ne izvanjskom – sve to upućuje na jekitičavo stanje njegovog duha kojeg je obuzelo romantičarsko poimanje svijeta.

Tri pjesme koje sam ovdje preveo upravo nam to paradigmatički pokazuju. Prva pripada krugu fantastičnih motiva, tako karakterističnih za romantizam, druga krugu ljubavnih pjesama kakvih je Marx napisao mnogo, posvećenih i nadahnutih Jenny von Westphalen, dok je treća možda najzanimljivija, no pjesnički najmanje uspjela: pokušaj poetskog sažimanja njegove filozofske lektire. Sve tri pjesme su dakle amblematične jer „elaboriraju“ tri ključna Marxova književna motiva.

Pjesme su prijevodi engleskog prijevoda Clemensa Dutta² pa su kao „sjena sjene“ svakako daleko od svoga njemačkog originala. No, može li poezija uopće prevoditi? I nije li svaki pje-

² Karl Marx, Frederick Engels. *Collected Works*. Vol. 1. International Publishers, New York, 1975-2004, pg. 683-685. Translated Clemens Dutt.

snički prijevod uvijek pomalo preko-slovan, a mnogo manje doslovan? Drugim riječima, ovdje sam više pokušao restaurirati duh jednog vremena, a mnogo manje sâm tekst pjesme. Zbog toga prijevođe objavljujem uporedo s njemačkim originalom.

Iako je u socijalističko vrijeme Karl Marx bio sveobuhvatno preveden na naše južnoslavenske jezike, uključujući i poeziju, do prijevoda njegovih pjesama danas je teško doći, niti se njima neko ozbiljno bavi. U tom smislu, ove tri pjesme su koliko znam prvi prijevod Marxove poezije na bosanski jezik.

DIE WAHNSINNIGE

*Es tanzt 'ne Frau im Mondesschein,
Die glänzt gar weit in die Nacht hinein,
Ihr Kleid, das wallt, ihr Aug', das blitzt,
Wie wenn Demant an Felsen sitzt.*

*„Blau Meer, komm' hergegangen,
Laß dich holdsüß umfangen,
Kränz' mir das Haupt mit Weiden,
Mußt schön grünblau mich kleiden!“*

*„Ich bring' zart Gold und roth Gestein,
Drin springt und tanzt das Herzblut mein,
Ein Trauter trug's an warmer Brust,
Hat in die Fluth hinweg gemußt.“*

*“Will Melodien dir singen,
Muß Wind und Woge springen,
Hochauf will Tanz ich schlagen,
Muß Wind und Woge klagen!“*

*Faßt' einen Weidbaum mit der Hand,
Schlang drum grünblau ein Liebesband,
Begann ihn seltsam anzusehn,
Hieß ihn behutsam seitwärts gehn.*

*„Nun leih mir deine Schwingen,
Tief Meer hinabzuklingen,
Hast Mutter nicht empfunden,
Wie Sohn gar schön umwunden?“*

*So trieb sie's nächtig hin und her,
Schmückt jede Weid' am grünen Meer,
Schwingt dann sich stolz hinab, hinauf,
Hat nie vollbracht den Zauberauslauf.*

LUDA ŽENA

[Die Wahnsinnige, 1836]

*Gle, kako pleše žena na mjesečini,
Kako svjetluca blago u noć snenu,
Njen plašt je divlji, oči blistave i jasne
Kao dragulji usađeni u stijenu.*

*„Dođi 'vamo, o plavo more!
Ja ću da čuvam tvoju pučinu,
Na moju glavu stavi vrbinu krunu,
Ispleti mi plavu i zelenu haljinu!“*

*„Ja donosim fino zlato i rubine rujne
Tamo gdje krv srčana udara i skače.
Na toploj dojci bijaše ljubavnik iscrpljen
U okeanu sjajnom što sad je utopljen.“*

*„Za tebe ja ću pjesme zapjevati,
i vjetar i val će onda zaigrati,
U visokom plesu ja ću poskočiti,
I vjetar i val će morati zaplakati!“*

*Drhtavom rukom ona zgrabi krunu
I zaveza je vrpcom plavom i zelenom.
Gledajući posve čudno kao u snu
Pusti je iz ruke da nježno otplovi.*

*„Posudi mi sada tvoja krila
Da idemo dolje u more duboko:
O majko dobra, nisi li znala
Kako je sin tvoj lijepo završio?“*

*Svake noći ovdje i tamo je bila,
Svaku vrbu kraj mora ona je okitila,
Ponosno je plesala i gore i dolje,
Sve dok je magičnu kletvu snila.*

SEHNSUCHT

*„Was seufzt die Brust, was glüht der Blick,
Was brennen all' die Venen,
Als drückt' dich Nacht, als peitscht' Geschick,
Hinab in Sturm Dein Sehnen?“*

*„Zeig' mir das Aug', wie Glockenklang,
Gefaßt in Regenbogen,
Wo's strömt wie Gluth, wo perlt Gesang,
Wo Stern' herüberwogen!“*

*„Mir träumt' davon, mir träumt' so schwer,
Kannst nimmer wohl es deuten,
Mein Kopf ist hohl, mein Herz ist leer,
Will mir ein Grab bereiten!“*

„Was träumst du her, was träumst du hin,
Was zieht's nach fernen Landen?
Hier braust die Fluth, hier wogt Gewinn,
Hier glüht's in Liebesbanden.“

„Hier wogt es nicht, hier glüht es nicht,
Schon seh' ich's fernher blinken,
Mich brennt die Lust, mich blendet Licht,
Muß schier heruntersinken.“

Hoch blickt' er, bis das Aug' ersprüht,
Da zucken alle Glieder,
Die Sehnen schwelle, das Herz erglüht,
Entgeistert sinkt er nieder.

ČEŽNJA

[Sehnsucht, 1836]

„Zašto uzdišu grudi, zašto svijetli pogled,
Zašto su izgorjele sve tvoje vene,
K'o da ih je noć zagrlila mlada
U oluji čežnje gdje ti srce vehne?“

„Pokaži mi oči poput zvonjave zvonâ,
Taj silni sjaj gdje se skuplja duga,
Tamo gdje svjetlost struji i muzika raste,
Gdje zvijezdama noćnim sija sjajna pruga!“

„Sanjao sam san toliko težak i mučan,
Nikome moje snove objasniti ne mogu,
Moja glava je prazna, moje srce nijemo,
Vlastiti grob će skoro stati pred moju nogu.“

„Šta to sanjam jadan, šta to sanjam bijedan,
Šta me to sada mami ka dalekom kraju?
Ovdje se uspinje plima i neka nada vedra,
Ovdje je požar srca nasuprot ljubavnom avaju.“

„Ovdje ništa ne plovi, ovdje ništa ne sjaji,
No na drugoj strani tamo nešto svjetluca,
Ja slijep jesam i gorim s ovom željom
Da padnem dolje, da me ponor razbuca.“

Zurio je uvis, oči su mu sijale,
Drhtala su njegova mršava udâ,
Ruke su otekle, srce je gorjelo,
Duša se od njega rastavljala huda.

HEGEL (EPIGRAMME)

Weil ich das Höchste entdeckt und die Tiefe sinnend gefunden,
Bin ich grob, wie ein Gott, hüll' mich in Dunkel, wie er.
Lange forscht' ich und trieb auf dem wogenden Meer der Gedanken,
Und da fand ich das Wort, halt' am Gefundenen fest.

Worte lehr' ich, gemischt in dämonisch verwirrtem Getriebe,
Jeder denke sich dann, was ihm zu denken beliebt.
Wenigstens ist er nimmer geengt durch fesselnde Schranken,
Denn wie aus brausender Fluth, stürzend vom ragenden Fels,
Sich der Dichter ersinnt der Geliebten Wort und Gedanken,
Und was er sinnet, erkennt, und was er fühlet, ersinnt,
Kann ein jeder sich saugen der Weisheit labenden Nektar,
Alles sag' ich euch ja, weil ich ein Nichts euch gesagt!

Kant und Fichte gern zum Aether schweifen,
Suchten dort ein fernes Land,
Doch ich such' nur tüchtig zu begreifen,
Was ich — auf der Strasse fand!

Verzeiht uns Epigrammendingen
Wenn wir fatale Weisen singen
wir haben uns nach Hegel einstudiert
Auf sein' Aesthetik noch nicht _____
abgeführt.

EPIGRAM O HEGELU

(Hegel: Epigramme, 1836)

1

*Otkad pronađoh stvar Najvišu i Dubinu također,
Grub poput nebeskog oca, skriven velom visokoga boga.
Dugo sam tražio i plovio valovitim morem Misli,
Gdje našao sam Riječ i čvrsto se držim toga.*

2

*Riječi koje podučavam đavolski su zbunjene,
Svako dvoji o onome što dvojiti najviše voli;
Nikada, barem, nema u tome ograničenje.
Izranjaju iz bujice, padaju s najviše litice,
Takve su Riječi Ljubljene i Misli koje poeta sroči;
On razumije što misli i slobodne sklapa slike.
Svako se može napiti nektara što slatku mudrost soči;
Sada znate sve jer ništa vam rekao nisam!*

3

*Kant i Fichte vole lutati Eterom,
U potrazi za nekom dalekom zemljom,
A ja pokušavam shvatiti svojim perom
Ono što sam sâm – na ulici pronašao!*

4

*Oprostite nama što smo epigramičari,
Za pjevanje ovih pjesamama sa šakljivim izvrtanjima.
Sviju su nas zarobile Hegelove čari
Ali se njegovom estetikom tek trebamo –
Očistiti.*

Bibliografija

MARX Karl. *Lieder und Gedichte 1836-1841*. [online]. Dostupno na: <https://www.karl-marx-lieder.de> (pristup 22. 10. 2018)

MARX Karl, ENGELS Frederick. *Collected Works*. Vol. 1. International Publishers, New York, 1975-2004, pg. 683-685. Translated Clemens Dutt. Dostupno online: *Young Marx: Writings from Karl Marx before <Rheinische Zeitung>. A Book of Verse*: https://www.marxists.org/archive/marx/works/download/Marx_Young_Marx.pdf (pristup 22. 10. 2018)

VAJŠEDEL Vilhelm. *Sporadni ulaz u filozofiju: 34 velika filozofa u svakodnevici i mišljenju*. Beograd, 2004.

Aras Borić

Zenica

Three Poems by Young Marx: Literary-Historical Sketch

Summary:

Alongside with the three translated poems written by Karl Marx in his youth, this paper discusses whether he was a poet at all and in which literary and historical framework his poetry should be placed.

Key words: Karl Marx, literature, poems, poetry
